

GELENGİ
***Citellus citellus* L.**
(Rodentia: Sciuridae)

1. TANIMI VE YAŞAYIŞI

Vücudun genel rengi, üst tarafı sarımtırak kahverengimsi veya sarımtırak siyah kırçılıdır. Alt tarafı sarımsı kirli beyaz renkte, yan taraflar ise alta nazaran göze çarpacak derecede açık renktedir. Baş uzunca, alın geniş ve üstten basık olup, buruna doğru daralmaktadır. Kulaklar çok küçülmüş ve kabarık bir deri kıvrıntısı görünümündedir. Gözler iri parlak ve siyah renkte olup etrafı beyaz tüylerden meydana gelen bir halka ile çevrilmiştir. Bıyıkları meydana getiren siyah kıllar uzun ve serttir. Ağzının sağ ve sol tarafında yanak torbaları vardır. Ön ayaklar, arka ayaklardan kısa olup parmaklarının ucunda sivri ve keskin tırnaklar bulunmaktadır. Açık kırmızımsı sarı renkte olan kuyruğunun uzunluğu 40-90 mm kadar olup, uç kısmında sarımsı kıllardan oluşmuş bir püskül bulunur. Vücut uzunluğu 180-330 mm, ağırlığı ise 150-220 gr'dır (Şekil 95).

Şekil 95. Gelengi.

Isık çalar gibi ses çıkarırlar. Gelengilerin arka ayaklarının üzerinde durup beslenmeleri ve etrafı dinleyip gözetlemeleri tipik davranışlarındandır.

İklim koşullarına bağlı olarak şubat sonu ile mart ayının ilk haftasında kış uykusundan uyanırlar. Bir müddet sonra çiftleşmeye başlarlar. Gelengiler 25-30 gün süren bir gebelikten sonra 2-9 yavru doğururlar. Çıplak ve gözleri kapalı doğan yavruların gözleri 1 ay sonra açılır; 2 ay sonra da analarından ayrılarak kendi hazırladıkları yuvalarda tek başına yaşarlar. Yılda bir döl veren Gelengilerin yavruları 1 yıl sonra ergin olurlar ve çiftleşirler. Ömürleri 5-10 senedir.

Step ve kısa otlu yerleri tercih eden Gelengiler dağlık arazide de yaşarlar. Çok yağışlı ve rutubetli yerlerde yaşayamazlar. Bilhassa sabah ve akşam serinliğinde daha faaldirler. Temizliklerine çok düşkündürler. Senenin yarısını kış uykusunda geçirirler. Koloniler halinde yaşarlar.

Yuvaları iki tiptir. Birincisi, kış uykusu süresince, gebelik ve yavrulama sırasında kullandıkları, derinliği 70-220 cm olan, içinde yedek besin depo ettikleri daimi yuvalardır. Bu yuvalar ekseri işlenmemiş meyilli arazilerde bulunur. İkincisi, yaz mevsiminde kullanılan beslenme alanlarına yakın olan kumsal, gevşek ve işlenmemiş arazide yaptıkları derinliği 50-60 cm olan geçici yuvalardır.

Gelengi yuvaları dışarıya tek bir delikle açılır. Yuvaların toprak altı sistemlerinin hiçbir zaman birbirleri ile bağlantısı yoktur. Her yuva tek bir zararlıya aittir. İşlek olan Gelengi yuvalarının ağzında genellikle zararlının taze pislikleri bulunur.

Gelengiler nadiren su içerler; su gereksinimlerini genellikle yedikleri bitkilerden sağlarlar. Ağustos sonu ve eylül ayında kış uykusuna yatmaya başlarlar.

2. ZARAR ŞEKLİ, EKONOMİK ÖNEMİ VE YAYILIŞI

İlkbaharda kış uykusundan uyanan Gelengiler önce bulunduğu yerlerdeki mera bitkilerini yerler, sonra çimlenmiş hububatı kökü ile sökerek veya kök boğazından keserek yeşil kısımlarını yerler. Ayçiçeklerinde ise, fide döneminde(10-20 cm) kısımlardan yemek suretiyle zararlı olmaktadır. Hububatta süt olumundan hasada kadar olan devrede, başakların dip kısımlarından keserek yemek ve yuvalarına taşıyıp depo etmek suretiyle önemli derecede zarar verirler. Gelengiler genel olarak bitkileri kesmek, kemirmek, yemek ve yuvalarına taşıyıp depo etmek suretiyle zararlı olurlar.

Gelengi zararı, popülasyon yoğunluğu çok olan yerlerde ekonomik önemde zararlı olmaktadır.

Çoğunlukla az yağış alan yerlerde bilhassa Orta Anadolu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde ve Trakya Bölgesinde fazla bir yayılım göstermektedirler.

3. KONUKÇULARI

Buğday, arpa, çavdar, yulaf, ayçiçeği, mercimek, korunga, bostan, yonca ve mer'a bitkilerinde zararlı olurlar.

4. DOĞAL DÜŞMANLARI VE ETKİNLİKLERİ

Gelenginin doğal düşmanları; memelilerden tilki, kokarca, sansar, gelincik, kirpi, kedi, köpek, çakal; kuşlardan baykuş, leylek, karga, kartal, şahin,doğan, atmaca, kerkenez, puhu, kuzgun; sürüngenlerden yılanlardır.

5. MÜCADELESİ

5.1. Kültürel Önlemler

- Yuvaların bulunduğu yerde ufak kümeler halinde bulunan otların biçilmesi, popülasyonun barınmasını önleyici nitelikte olabilir.
- Gelengilerin çıkış ve giriş delikleri genellikle tekdir. Su kaynağına yakın olan yerlerde bu deliklere özellikle nisan ayında bolca su dökülürse yavrular yuvada ölür, dışarı çıkanlar da kolayca öldürülebilir.

5.2. Biyolojik Mücadele

Doğal düşmanların korunmasıyla, Gelengi popülasyonunun büyük ölçüde baskı altında tutulması mümkün olabilmektedir.

5.3. Kimyasal Mücadele

Son yıllarda Gelengi popülasyonunun azalması nedeniyle kimyasal mücadele önerilmemektedir. Ancak popülasyonun artması durumunda, %7'lik çinko fosfurlu yem, tarla faresine karşı hazırlandığı şekilde hazırlanır ve delik başına 15 adet zehirli yem, el değmeden delik içine bırakılır.